

Urszula Bejma

"Czynniki dezintegracji współczesnej rodziny polskiej : studium socjologiczne", Władysław Majkowski, Kraków 1997 : [recenzja]

Studia nad Rodziną 2/1 (2), 192-194

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

i małżonków, szczególnie poczucie bezpieczeństwa i pogłębiony rozwój, może być także owocem wierności małżonków, której domaga się chrześcijańska nauka o małżeństwie.

Rozdział 4. omawia odpowiedzialność państwa i Kościoła za rodzinę. Do obowiązków państwa należy tworzenie sprzyjających rodzinie warunków społecznych i ekonomicznych, osłabianie konfliktów pomiędzy życiem rodzinnym a życiem zawodowym; powstrzymywanie indywidualizacji życia. Wkład Kościoła na rzecz życia rodzinnego powinien obejmować przygotowanie do życia w rodzinie i świadczoną jej pomoc oraz solidarność w nekających rodziny konfliktach. Szczególnym przypadkiem trudności rodzinnych jest rozwód i zawarcie nowego małżeństwa. Rozwody są złem oczywistym i należy im zapobiegać. Jednakże do rozwodów dochodzi, trzeba wtedy rodzinie pomóc, aby najmniej na tym ucierpiała.

Podatność współczesnej rodziny na rozpad prowadzi często do rozważań nad przyszłością rodziny. Pytanie to jest o tyle usprawiedliwione, że rzeczywiście coraz częściej dochodzi do rozpadu rodziny poprzez rozwód. Dlatego też tradycyjna rodzina uważana jest niekiedy za model wychodzący z mody. Promocyjne funkcje rodziny wskazują na to, że współczesna rodzina znajduje się nie tyle w kryzysie, co w przebudowie. Chociaż bowiem zatraciła ona dawne funkcje, to jednak zyskała nowe. Wobec rozpadu systemu pokrewieństwa i sąsiedztwa, gdy zanikły tradycyjne elementy łączące ludzi, rodzina jest jednym z nielicznych ogniw łączących ludzi, które się ostały. Dlatego ma ona niezastąpione miejsce w społeczeństwie. Niezastępowalność rodziny wynika z jej wspólnototwórczej funkcji. Osobowy charakter współczesnej rodziny umożliwia spełnienie odczuwanych przez jej członków potrzeb wsparcia i promocji, akceptacji i miłości. Szczególnie ważne jest to dla dzieci. Dlatego rodzina jest najważniejszą instancją wychowawczą współczesnego społeczeństwa. Rodzina ma swoją szansę przetrwania i rozwoju również w przyszłości, ale trzeba ją wzmacniać, co jest obowiązkiem szczególnie spoczywającym na dwu instytucjach: państwie i Kościele. Wielkie możliwości mają w tym zakresie także inne siły społeczne (na przykład mass media). Aby rodzina mogła spełniać swoją rolę, trzeba również dostarczać pozytywnych modeli. Na pewno takim modelem jest chrześcijański model rodziny.

Omawiana książka jest nie tylko interesująca, ale także cenna. Szczególnie znaczące są te rozważania autora, które pokazują, w jaki sposób chrześcijański model małżeństwa i rodziny wychodzi na przeciw ludzkim potrzebom i pozwala lepiej zorganizować małżeński i rodzinny sposób życia. Szkoda, że autor nie ustrzegł się krytycyzmu wobec niektórych kościelnych rozwiązań. Fragmenty te szkodzą książce. Mimo wszystko jest ona warta przeczytania.

Wojciech Boloż

Władysław Majkowski, Czynniki dezintegracji współczesnej rodziny polskiej. Studium socjologiczne, Wydawnictwo Księży Sercanów "SCJ", Kraków 1997, ss. 252.

W wieku XX dokonały się znaczące zmiany w wielu dziedzinach ludzkiego życia. Dostrzega się więc nieustanny rozwój nauki i techniki, gęstniejącą sieć komunikacyjno-informacyjną, skomplikowane zależności ekonomiczne oraz wiele innych podejmowanych i rozwijanych przez człowieka działań, które promują nowoczesny standard materialnego i konsumpcyjnego życia człowieka. Zauważa się nadto, że zachodzące procesy stają się istotnym bodźcem zmian na płaszczyźnie życia kulturowego. W związku z tym współczesny człowiek, częściej niż dotychczas, zdaje się odczuwać poczucie zagubienia i osamotnienia, a stosunki, jakie łączyły go z innymi ludźmi, zatraciły obecnie prezentowaną dawniej wartość. Powszechnie zauważalnym skutkiem zaistniałej sytuacji jest niewątpliwie samotność i społeczna izolacja, które stały się szczególną cechą życia w społeczeństwie ponowoczesnym.

Spoleczne konsekwencje przemian cywilizacyjnych objęły swym zasięgiem również rodzinę, powodując, jak można było się spodziewać, postępującą dezorganizację życia małżeńsko-rodzinnego, a w krańcowej formie nawet całkowity jego rozkład. Zaistniała sytuacja skłoniła zatem wielu uczonych do podjęcia wieloaspektowych badań dotyczących przyczyn, przejawów oraz skutków rozpadu współczesnej rodziny.

Niewątpliwie cennym wkładem w naukowy dyskurs nad podjętym zagadnieniem jest praca Władysława Majkowskiego, pod tytułem *Czynniki dezintegracji współczesnej rodziny polskiej. Studium socjologiczne*, wydana przez Wydawnictwo Księży Sercanów "SCJ", specjalizujące się w publikacjach o tematyce społecznej. Autor prezentowanej książki jest z wykształcenia socjologiem (absolwent Uniwersytetów: Gregorianum i Urbanianum oraz Loyola University w Chicago, na którym uzyskał tytuł doktora socjologii – Ph.D.), wykładowcą socjologii ogólnej oraz socjologii małżeństwa i rodziny w Instytucie Studiów nad Rodziną Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, a także socjologii ogólnej i katolickiej nauki społecznej w Wyższym Seminarium Misyjnym Zgromadzenia Księży Sercanów, którego nota bene jest kapłanem. Omawiane dzieło stanowi owoc wieloletnich, socjologicznych zainteresowań oraz społecznych zaangażowań W. Majkowskiego związanych z kondycją współczesnej rodziny polskiej. Jak można wywnioskować z lektury książki, autor był świadom stopnia trudności podjętego przez siebie przedsięwzięcia oraz wewnętrznej złożoności zagadnień wchodzących w zakres wybranej problematyki, zważywszy, że nadrzędnym celem badań było – jak czytamy we wstępie – "możliwie całościowe wytumaczenie problemu dezintegracji współczesnej rodziny polskiej w perspektywie socjologicznej" (s. 18). Ambitne, a zarazem wymagające zadanie, jakie postawił przed sobą autor studium, obiecuje czytelnikowi wiele, daje wręcz przedsnak interesujących merytorycznych poszukiwań w zakresie małżeńsko-rodzinnej więzi oraz małżeńsko-rodzinnej dezintegracji. Lektura pracy potwierdza to w pełni.

Wyjściowym schematem rozważań uczynił W. Majkowski wypracowaną przez R. A. Lewisa i G. B. Spaniera teorię jakości i stabilności małżeństwa, której zasadnicza treść brzmi następująco: "stabilność lub dezintegracja małżeństwa zależy od jego jakości; małżeństwa o wysokiej jakości małżeńskiego życia są stabilne; małżeństwa o niskiej jakości małżeńskiego życia są niestabilne" (s. 19). Część empiryczna, natomiast, została skonstruowana w oparciu o przeprowadzone przez autora badania metodą ankiety pocztowej na próbie 324 osób rozwiedzionych, które udzieliły odpowiedzi na przesłany im kwestionariusz.

Praca składa się z trzech części. Część pierwsza wyodrębnia oraz poddaje wnikliwej analizie grupę czynników, które, zdaniem W. Majkowskiego, decydowały o trwałości rodziny polskiej w przeszłości. Stąd rozważaniom niniejszego studium poddane zostały w pierwszej kolejności zagadnienia najbardziej podstawowe i uniwersalne w odniesieniu do natury człowieka oraz realizacji jego psychospołecznych potrzeb, to jest: rodzina jako podstawowe środowisko życia człowieka oraz odpowiedź na seksualne, psychiczne i duchowe potrzeby jednostki (rozdział I). Godnym podkreślenia wydaje się także zwrócenie uwagi autora na znaczenie doktryny katolickiej, która, bardziej w przeszłości niż obecnie, gwarantowała trwałość i nierozzerwalność ważnie zawartego i dopełnionego związku małżeńskiego (rozdział II). Trzeci, a zarazem ostatni, wyróżniony typ czynników odnosi się do rodziny postrzeganej przez pryzmat uwarunkowań społeczeństwa preindustrialnego, będącej systemem społecznych zabezpieczeń, ośrodkiem produkcji, a także środowiskiem społecznej kontroli (rozdział III). Zarysowana w ten sposób problematyka, *de facto* często pomijana w tego typu opracowaniach, będąca bez wątpienia swego rodzaju propedeutyką podjętego studium, świadczy o znacznej dojrzałości, a także wnikliwości intelektualnej jej autora, ukazującego czytelnikowi, z charakterystyczną dla siebie precyzją i bystrością sądu, całą gamę społecznych uwarunkowań i zależności, bez znajomości których naukowa refleksja poświęcona czynnikom dezintegracji współczesnej rodziny polskiej byłaby niekompletna.

Równie interesująca z punktu widzenia merytorycznego wydaje się część II rozprawy, analizująca makrostrukturalne czynniki dezintegracji współczesnej rodziny polskiej. "Powszechnie przyjmuje się – podkreśla W. Majkowski – że większe struktury wyznaczają granice działania mniejszych oraz wytyczają obszar, na którym one operują. I chociaż rodzina cieszy się stosunkowo dużą dozą autonomizacji i sama stanowi źródło oddziaływania na większe struktury, to jednak jest przedmiotem silnego oddziaływania większych struktur i zachodzących w nich zmian" (s. 69). Powyższe sformułowania, będące zapowiedzią dalszych naukowych dociekań autora, wyjaśniają również teleologiczność i sens podjętej w tej części studium problematyki. Interpretacji, bowiem, zostały tu poddane zagadnienia odnoszące się do szerokiego kontekstu życia społecznego. Należą do nich: przemiany społeczno-polityczne w Polsce po II wojnie światowej, proces industrializacji i urbanizacji, sekularyzacja i jej wpływ na osłabienie więzi małżeńsko-rodzinnej oraz szeroko pojęte zjawisko rozwodów zaprezentowane jako fenomen wysoce złożony, pociągający za sobą wiele społecznych implikacji.

Sednem prezentowanego opracowania jest bez wątpienia część III, podejmująca problematykę mikrostrukturalnych czynników dezintegracji współczesnej rodziny polskiej. Za klucz do proponowanych w tej części rozwiązań należy uznać pojęcie "jakości małżeńskiego życia", którego treść można wyrazić stopniem zaspokojenia potrzeb jednostki w wymiarze seksualnym, psychicznym, ekonomicznym, społecznym i duchowym oraz poziomem doceniania przez jednostkę osiągniętych wartości (por. s. 136). Rozwinięciem powyższej teorii jest wskazanie *explicitie* przez autora zbioru czynników i tworzących je zmiennych, które warunkują jakość małżeńskiego życia. Faktorami tymi są: społeczno-osobowe cechy małżonków, zadowolenie małżonków wynikające z ich małżeńsko-rodzinnego stylu życia oraz gratyfikacje, mające swe źródło w małżeńskich interakcjach (por. s. 137). Wyrażona w powyższych sformułowaniach baza teoretyczna omawianego dzieła w połączeniu z cennymi rezultatami badań własnych autora tworzą całościowy obraz podjętej w niniejszej rozprawie problematyki.

Godnym również wyekspozowania wydaje się jeszcze jeden bardzo istotny, aczkolwiek wykraczający poza metodę socjologiczną, element prezentowanej publikacji. Jest nim dodatek poświęcony prorodzinnym działaniom na rzecz podniesienia jakości życia polskich rodzin, bowiem "zagrożona rozwodami rodzina potrzebuje pomocy; potrzebują jej też ci, których rodziny się rozpadają" (s. 185). Chronologicznie pierwsza i najważniejsza forma pomocy to, zdaniem autora, działalność prewencyjna, zmierzająca do całościowego przygotowania młodzieży do życia w małżeństwie i rodzinie. Innej, z pewnością, formy pomocy potrzebują rodziny dysfunkcyjne, w przypadku których nieodzownym wsparciem, (materialnym i duchowym) mogą okazać się zarówno osoby trzecie jak i kompetentne instytucje. Trzeci, z kolei, blok działań prorodzinnych obejmowałby osoby rozwiedzione lub w jakikolwiek sposób dotknięte rozwodem (na przykład: dzieci dotknięte rozwodem swoich rodziców) w celu złagodzenia jego negatywnych skutków.

Wydaje się, że prezentowany dodatek, z racji poruszonych w nim problemów, mógłby z całą pewnością posłużyć jako baza dla wypracowania szczegółowego planu pomocy rodzinie polskiej, sama zaś książka zasługuje na włączenie jej do kanonu wartościowych prac poświęconych kondycji współczesnej rodziny polskiej.

Urszula Bejma